

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ
ФАКУЛЬТЕТ СЦЕНІЧНОГО МИСТЕЦТВА
Кафедра майстерності актора

АНОТАЦІЯ
до творчого проєкту

**Захист сценічного образу Нільса Крогстада в дипломній виставі
за п'єсою Генріка Ібсена «Ляльковий дім»**

на здобуття освітнього ступеню «Бакалавр»

Виконав:

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»
Валентин РУДЕНЬКИЙ

Керівник творчого проєкту:

викладач кафедри
майстерності актора ХДАК
Олександра ПРОСКУРЯКОВА

Рецензент:

головний режисер Харківського державного
академічного українського драматичного
театру ім.Т.Г.Шевченка,
заслужений діяч мистецтв України
Степан Пасічник

Допущено до захисту
Зав. кафедри _____ / Віталій МІЗЯК /
11 червня 2025 р.

Харків 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ДЖЕРЕЛА П'ЄСИ Г. ІБСЕНА «ЛЯЛЬКОВИЙ ДІМ».....	6
1.1. Біографія та творчий шлях драматурга.....	6
1.2. Історія написання та особливості художнього втілення драматургічного твору «Ляльковий дім».....	8
1.3. Розбір основних подій згідно розвитку сюжету.....	10
РОЗДІЛ ІІ МЕТОДИКА РОБОТИ НАД СЦЕНІЧНИМ ОБРАЗОМ.....	14
2.1. Характеристика та аналіз образу Кrogстада: психологічний портрет та мотивації	14
2.2. Образ Кrogстада та його взаємовідносини з іншими персонажами.....	15
2.3. Робота над створенням характеру та характерності.....	17
2.4. Надзавдання та наскрізна дія ролі.....	18
РОЗДІЛ ІІІ СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ.....	21
3.1. Використання виразних засобів для становлення сценічного образу (голосова характеристика, пластична майстерність та темпоритм).....	21
3.2. Костюм, реквізит і грим як допоміжні елементи характеристики героя.....	22
ВИСНОВКИ.....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	30
ДОДАТКИ.....	32

ВСТУП

Сучасний театр розвивається завдяки глибокому дослідженню персонажів та їх психологічних мотивів. Генрік Ібсен у драмі «Ляльковий дім» створив складні образи, у яких багато внутрішніх переживань та змін. Вони не однозначні, а живі, глибокі й суперечливі, як справжні люди, які дають акторам змогу реалізувати себе на сцені через втілення різноманітних характерів.

Генрік Ібсен – один із визначніших драматургів світової літератури, який зробив великий внесок у розвиток сучасного театру. П'єса «Ляльковий дім» є гостросоціальним психологічним твором, який порушує питання морального вибору, свободи особистості та суспільних обмежень. У центрі уваги – життя подружньої пари Гельмерів, що на перший погляд здається ідеальним, але насправді приховує внутрішню кризу.

Дія п'єси відбувається у Норвегії наприкінці XIX ст., Г. Ібсен детально змальовує атмосферу часу, в якій живуть герої, акцентуючи на суспільних нормах та очікуваннях. Автор майстерно розкриває психологію персонажів через їхні діалоги та дії, що створює широкі можливості для театрального прочитання.

Творчий проєкт присвячений вивченню процесу створення та втіленню на практиці сценічного образу Нільса Крогстада – людини, яка намагається повернути собі втрачене місце в суспільстві. Його образ багатогранний, наповнений внутрішньою боротьбою, що робить його цікавим для сценічного втілення. Нільс не типовий приватний повірений, це людина із непростою долею, який втілює проблематику соціального становища та моральних викликів.

Таким чином, все вище сказане доводить актуальність обраного персонажа для втілення творчого проєкту. Саме завдяки художній глибині, психологічній складності образів та актуальності порушених у творі проблем, п'єсу «Ляльковий дім» було обрано як драматургічну основу для виконання дипломної

роботи. Починаючи з другого курсу, під керівництвом художнього керівника Віталія Мізяка проводився послідовний аналіз тексту, структури сцен, мотивації дій персонажів і логіки їх трансформацій. Особливу увагу приділяли вивченню динаміки міжособистісних взаємин героїв, що розгортаються впродовж короткого, але насиченого драматургічного часу дії п'єси. Такий підхід дозволив сформувати цілісне уявлення про внутрішню драматургію твору та забезпечив основу для глибокого сценічного втілення.

Актуальність теми полягає у необхідності дослідження методів роботи над складними сценічними образами, особливо в контексті сучасного театру, де акторам потрібно поєднувати психологічну правдивість із художньою експресією. Створення образу Нільса Крогстада вимагає від актора розуміння внутрішніх мотивацій персонажа, його взаємодії з іншими героями п'єси, а також тонкої роботи над засобами сценічної виразності. Обраний герой уособлює низку соціальних, моральних і психологічних проблем, які залишаються важливими й у наш час. Крогстад – це людина, яку суспільство відкинуло через помилки, зроблені ним у минулому. Сьогодні, як і раніше, існує проблема навішування соціальних ярликів на тих, хто оступився, але кожна людина заслуговує на можливість змінити своє життя, якщо вона до цього прагне. Його бажання зберегти роботу, поновити свою репутацію й гідність, не тільки для себе, а і для майбутнього своїх дітей, є надзвичайно важливими і актуальними, що перетинаються із сучасними проблемами самореалізації в умовах жорстких суспільних норм. Боротьба за місце у світі, де вирішальне значення мають зовнішній статус і фінансова стабільність, робить Крогстада близьким сучасному глядачу. Крогстад – приклад того, як чоловік, що зазнав поразки в соціальній чи сімейній сфері, намагається втриматися і не втратити себе. Він не є героєм у звичному сенсі, але його вразливість і боротьба з внутрішнім болем відповідають темі переосмислення сучасної чоловічої ідентичності, це не «негативний герой», а цілісний образ, що відображає багатьох болючих питань сьогодення. Даний образ дає змогу глибоко дослідити природу людських вчинків, причини агресії,

важливість підтримки та силу внутрішньої зміни. Саме тому він залишається надзвичайно актуальним для сучасної сцени.

Мета дослідження – опанувати процесом підготовки та втілення в роль Нільса Кrogстада під час його виконання у виставі, відповідно до режисерського задуму й акторської індивідуальності виконавця, шляхом поглибленого аналізу характерних рис і поведінкових особливостей образу, а також у формуванні практичних навичок акторського перевтілення. Досягнення цієї мети передбачає вирішення наступних **завдань**:

- дослідити життєвий шлях та творчі здобутки Норвезького драматурга Г. Ібсена.
- з'ясувати історичний та соціальний контекст твору для розуміння впливу суспільних норм і моральних установок XIX ст. на формування образу Кrogстада.
- проаналізувати літературно-драматургічні аспекти образу Нільса Кrogстада, розглянувши його роль в сюжетній лінії.
- розглянути психологічний портрет обраного героя та визначити його мотивацію, проблематику та еволюцію протягом розвитку п'єси. Визначити основні риси характеру.
- з'ясувати взаємовідносини Кrogстада з іншими персонажами та їхній вплив на його поведінку.
- розробити методику роботи над роллю, включаючи розробку голосових, пластичних та емоційних засобів виразності.
- з'ясувати процес створення сценічного образу Кrogстада через роботу над пошуком надзавдання та наскрізної дії ролі.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження були представлені на Всеукраїнській науково-теоретичній конференції молодих учених: «Культура та інформаційне суспільство XXI століття» 17-го квітня 2025 р.

РОЗДІЛ I

АНАЛІЗ ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЬОГО ДЖЕРЕЛА П'ЄСИ Г. ІБСЕНА «ЛЯЛЬКОВИЙ ДІМ»

1.1 Біографія та творчий шлях драматурга

Генрік Ібсен – видатний норвезький драматург, якого по праву називають «батьком сучасної драми». Народившись 20 березня 1828 р. в місті Шиєн, Г. Ібсен з раннього дитинства спостерігав за суворими соціальними порядками свого часу, що пізніше знайшло відображення у його творах. Юність Г. Ібсена минула в непростих умовах: його родина зазнала фінансових труднощів, що змусило юнака рано подорослішати. У 15 років він став учнем аптекаря, а у вільний час присвячував себе літературі [3].

Лише після призначення на посаду театрального режисера у Бергені, його творчість почала набувати виразного характеру. Перебуваючи в Європі, Г. Ібсен ознайомився з новими театральними тенденціями, що вплинуло на його стиль написання драматургічних творів. У 1850 р. Г. Ібсен переїхав до Крістіанії (нині Осло), де опублікував свою першу п'єсу «Катіліна» під псевдонімом Brynjolf Vjarne. Хоча твір не мав успіху, драматург продовжив писати та працювати в театрі. З 1851 по 1857 рр. Г. Ібсен працював у Норвезькому театрі в Бергені, де набув значного досвіду як режисер і драматург. Повернувшись до Крістіанії, очолив Норвезький театр, але через фінансові труднощі театр закритися у 1862 р.

Розчарований відсутністю визнання на батьківщині, Г. Ібсен у 1864 р. переїхав до Італії, а пізніше до Німеччини. У цей період створив свої найвідоміші твори. П'єса «Бранд» (1865 р.) принесла йому перший великий успіх. Наступна робота, «Пер Гюнт» (1867 р.), закріпила його репутацію видатного драматурга. На мою думку, саме ця п'єса стала остаточним розривом Г. Ібсена з національною романтикою. Сучасники сприйняли цей твір як одночасно гостру критику романтизму та витончену романтичну поему. Драма пронизана глибокою поетичністю природи і кохання, що надає їй виразного національного колориту. Її лірична сила і емоційна привабливість криються у майстерному відтворенні людських почуттів із винятковою глибиною і виразністю. Головними носіями поетичності у цьому творі виступають не традиційні фантастичні чи фольклорно-романтичні образи, а реальні, звичайні, але яскраві та непересічні персонажі [3].

До моменту написання «Лялькового дому» (1879 р.) Г. Ібсен вже був відомим драматургом, який зарекомендував себе як майстер соціальної драми. Його попередні твори, зокрема «Стовпи суспільства» (1877 р.), почали відкрито критикувати лицемірство буржуазного суспільства.

У 1879 р. Г. Ібсен написав «Ляльковий дім», п'єсу, яка викликала багато дебатів через критику шлюбних норм XIX ст. Прототипом головної героїні Нори стала норвезько-данська письменниця та феміністка Лаура Кієлер. Її найвідоміші твори – «Пер Гюнт», «Привиди», «Ворог народу» та «Гедда Габлер» – досліджують моральний конфлікт особистості та суспільства. У 1876 р. вона опинилася в ситуації, схожій на долю головної героїні п'єси – Нори. Щоб допомогти чоловікові, Лаура підробила фінансовий документ і, коли обман розкрився, її чоловік домігся її примусової госпіталізації в психіатричну лікарню. Г. Ібсен був вражений цією історією і використав її як основу для п'єси.

У 1878 р. Г. Ібсен жив у Німеччині, переважно в Дрездені та Мюнхені, де почав активно працювати над новою п'єсою. Ретельно досліджуючи юридичні аспекти прав жінок у шлюбі та фінансових питаннях, що були важливими для сюжету. У цей час також спілкувався з норвезькими та європейськими

інтелектуалами, обговорюючи проблему ролі жінки в суспільстві. Перші чорнові записи п'єси датуються кінцем 1878 р. До середини 1879 р. Г. Ібсен уже мав чітку структуру п'єси, а восени того ж року завершив фінальний текст [3].

Перша вистава «Лялькового дому» відбулася 21 грудня 1879 р. в Королівському театрі Копенгагена. Вона викликала фурор і жваві дискусії через своє відверте зображення ролі жінки у шлюбі. Найбільш приголомшливим для публіки став фінал, у якому головна героїня, Нора, покидає чоловіка та дітей, що було безпрецедентним для театру XIX ст.

Через критику та негативну реакцію в Німеччині Ібсену довелося створити альтернативний фінал, у якому Нора залишається в сім'ї. Однак сам автор був проти цього і наполягав, що справжній фінал має залишатися таким, яким був задуманий [3].

У 1891 р. Г. Ібсен повернувся до Норвегії, де продовжив писати до кінця свого життя. Серед його пізніх робіт – «Будівничий Сольнес» (1892) та «Йон Габріель Боркман» (1896 р.). У 1900 р. переніс інсульт, після чого його здоров'я поступово погіршувалося. Г. Ібсен помер 23 травня 1906 р. в Крістіанії (Осло).

Таким чином, Ібсен вважається одним із засновників сучасної драматургії. Його реалістичні та суперечливі п'єси революціонізували європейський театр, впливаючи на багатьох драматургів і режисерів по всьому світу. Геніальний драматург залишив незгладимий слід у світовій культурі. Його твори і сьогодні ставлять у театрах по всьому світу, а його ідеї залишаються актуальними для сучасного суспільства. Створюючи не просто драми, а формуючи новий погляд на людину та її свободу.

1.2 Історія написання та особливості художнього втілення драматургічного твору «Ляльковий дім»

«Ляльковий дім» був написаний Г. Ібсеном у 1879 р., у період, коли в Європі починали зароджуватися ідеї фемінізму та соціальної емансипації. На той час більшість театральних постановок будувалася на принципах класичного

реалізму або мелодрами, але талановитий митець вийшов за межі традиційного драматичного підходу, створивши психологічно наповнену та соціально загострену п'єсу [2, с. 97].

Головним натхненням для написання «Лялькового дому», як зазначалось вище, стала реальна історія Лаури Петерсен Кієлер, подруги Г. Ібсена, яка через фінансові труднощі була змушена підробити підпис свого чоловіка, щоб отримати позику. Коли ця афера розкрилася, її чоловік відмовився підтримати дружину, що призвело до її госпіталізації до психіатричної лікарні. Ця історія вразила драматурга і стала основою для образу Нори – головної героїні п'єси [4, с. 11-12].

Щодо жанрової приналежності, «Ляльковий дім» поєднує елементи соціальної драми, психологічного театру та навіть своєрідного детективного розгортання подій. Головною відмінністю твору є його відмова від типового «щасливого» фіналу. На відміну від традиційних драм того часу, де розв'язка передбачала примирення та збереження родинного устрою, Г. Ібсен робить радикальний крок – змушує свою героїню піти з дому, відмовившись від ролі «ідеальної дружини» [15, с. 181-182]. Ця новаторська ідея зробила «Ляльковий дім» не лише революційним зразком театрального мистецтва, але й вагомим соціальним маніфестом. П'єса спричинила хвилю обговорень та суперечок у суспільстві, змушуючи багатьох глядачів замислитися над роллю жінки у родині та суспільстві [5, с. 256].

«Ляльковий дім» став не просто театальною постановкою, а своєрідним дзеркалом епохи, що відобразило всі її суперечності та виклики. Завдяки поєднанню глибокого психологізму, гострої соціальної критики та інноваційних драматургічних прийомів, ця п'єса і сьогодні залишається актуальною та цікавою для театральних митців і дослідників.

Художнє втілення п'єси відзначається особливою увагою до сценічної символіки, яка підкреслює глибинний зміст твору. Основною метафорою стає сам будинок Гельмерів, що символізує ілюзорний добробут та суспільні

очікування щодо сім'ї. Образ лялькового будинку підкреслює статус головної героїні Нори як «ляльки», яка живе у світі, створеному її чоловіком.

Сценографія зазвичай відтворює інтер'єр буржуазного будинку, що стає обмеженим простором, який підкреслює внутрішню ізоляцію персонажів. Особливу роль відіграє освітлення: зміни у світлових рішеннях допомагають підкреслити психологічні переходи героїв [1, с. 214]. Костюми також мають важливе значення – вони відображають соціальний статус і внутрішні трансформації персонажів.

Діалоги в «Ляльковому домі» не просто розвивають сюжет, а також несуть важливе смислове навантаження. Уважний аналіз реплік дозволяє простежити зміни у поведінці Нори та її поступове усвідомлення власного становища. Мовна структура твору створює ефект напруженості, що наростає до фіналу, де головна героїня робить радикальний вибір.

Отже, художнє втілення «Лялькового дому» є результатом ретельно продуманого поєднання символіки, сценографії, освітлення, костюмів та діалогів, що у сукупності створюють потужний психологічний і соціальний ефект. Завдяки цим елементам п'єса залишається актуальною та викликає емоційний відгук у глядачів.

1.3 Розбір основних подій згідно розвитку сюжету.

Сюжет складається з трьох дій. Перша дія одразу відкривається сценою у вітальні будинку Гельмерів, де панує святкова атмосфера. Нора Гельмер повертається з покупками, що символізує її легковажний підхід до життя. Вона радіє подарункам і розмовляє з чоловіком Торвальдом, який ставиться до неї зверхньо, називаючи її ніжними, але принизливими прізвиськами [14, с. 78-80]. Після короткого флірту з дружиною, яка навіть після народження трьох дітей, залишається чарівною красунею, Гельмер йде до свого кабінету. Тим часом у вітальню заходить давня подруга Нори – фру Лінне, яка щойно прибула пароплавом. Вони не бачилися майже вісім років, і за цей час фру Лінне встигла овдовіти – її шлюб виявився бездітним. Далі читач дізнається що відбувалося у

сім'ї Нори. У перший рік їхнього шлюбу, коли Гельмер покинув міністерство, йому доводилося поєднувати основну роботу з додатковими справами, допізна сидючи над діловими паперами. Через це він занедужав, і лікарі порадили змінити клімат – тільки південь міг врятувати його здоров'я. Тож родина провела рік в Італії. Нора запевняла, що гроші на поїздку отримала від батька, але це була неправда. Вона позичила значну суму в одного чоловіка... Але Нора просить не робити поспішних висновків. Гроші взяті в борг під розписку, і тепер Нора потай виплачує відсотки, заробляючи на переписуванні документів, нічого не кажучи чоловікові [14, с. 82].

Нора почувши історію своєї давньої подруги, сподівається, що можливо, Гельмер допоможе їй знайти роботу у своєму банку, адже якраз зараз складає новий штатний розклад. Він у кабінеті говорить про звільнення Кругстада. Фру Лінне його знає, вони жили в одному місті і перетиналися. Торвальд Гельмер справді звільняє Кругстада – він не терпить людей із заплямованою репутацією [14, с. 90-91]. Колись Кругстад, з яким Гельмер навчався разом, підробив підпис на фінансовому документі. Його не судили, бо йому вдалося вийти сухим із води, але тавро шахрая залишилося. І Гельмер упевнений: таким, як Кругстад, не місце серед порядних людей. Тим більше, з таким вихователем діти можуть вирости лише злочинцями. Незабаром з'являється Кругстад, який шантажує Нору через її таємний борг, що вона взяла, підробивши підпис батька, щоб врятувати чоловіка. Це створює основний конфлікт п'єси.

У другій дії напруження наростає. Нора благає Гельмера не звільняти Кругстада, але той не сприймає її слова серйозно і відмовляє. У відповідь Кругстад висуває їй пряму загрозу: він розповість Гельмеру правду про походження грошей на італійську подорож, а також викриє її фальсифікацію. Коли ж Нора знову не йде на поступки, Кругстад вдається до відкритого шантажу: він пише листа Гельмеру, в якому натякає, що якщо історія з підробкою стане відомою, той втратить посаду директора банку. Нора в розпачі шукає вихід. Вона намагається зачарувати друга сім'ї, доктора Ранка, який давно таємно закоханий у неї. Але Ранк приречений – у нього спадковий сифіліс, і

смерть невідворотна. Він готовий зробити для Нори все, навіть позичити гроші, та виявляється, що Кrogстадові потрібно зовсім інше: він хоче не просто повернути собі місце в банку, а й отримати підвищення. Доля доктора Ранка складається трагічно. Незабаром подружжя Гельмер отримує від нього листівку з чорним хрестом – це знак, що він зачинився у своєму домі й більше нікого не приймає. Саме там він помре, не бажаючи, щоб друзі бачили його страждань. Страх перед викриттям і ганьбою штовхає Нору до відчайдушного рішення – накласти на себе руки. Але Кrogстад безжально попереджає: навіть у разі її смерті пам'ять про неї буде знеславлена. І саме тоді несподівану допомогу пропонує фру Лінне – давня подруга Нори.

Саме у третій дії відбувається кульмінація усієї драми. У вирішальний момент фру Лінне відкриває Кrogстаду правду: колись вони кохали одне одного, але вона була змушена вийти заміж за іншого, оскільки повинна була піклуватися про матір і двох молодших братів, а Кrogстад не міг забезпечити їхнє майбутнє. Тепер вона вільна – чоловік і мати померли, брати стали на ноги. Вона готова знову бути з Кrogстадом, якщо він цього хоче. Для нього це несподіваний, але радісний поворот – він нарешті знаходить справжнє кохання та відданість. Тож він вирішує відмовитися від шантажу. Але вже пізно – лист із загрозами вже в поштовій скриньці Гельмера, і ключ від неї є тільки у нього. Нехай тепер Нора на власні очі побачить, яким насправді є її чоловік зі своїми лицемірними моральними принципами, вирішує Кrogстад. Прочитавши листа, Гельмер вибухає праведним гнівом. Його ніжна, тендітна дружина, його «жайворонок», його «лялечка» – злочинниця?! [8, с. 26]. І через неї все, що він так тяжко будував, тепер під загрозою? Від вимог Кrogстада їм не позбутися ніколи! Розлючений, він звинувачує Нору в аморальності й заявляє, що вона не гідна бути матір'ю їхніх дітей – відтепер ними опікуватиметься нянька. Щоб зберегти пристойність, Гельмер дозволить їй залишитися в домі, але тепер вони житимуть окремо. Раптом покоївка приносить листа для Нори. Кrogстад повернув їй борговий документ і шкодує про свій вчинок. Гельмер одразу ж міняє тон, спалює папери та радіє, що все знову буде, як раніше. Навіть краще! Він урочисто заявляє, що

вибачає Нору й кохає її ще сильніше, адже тепер вона ще більше залежить від нього – як дитина від батька. Але Нора більше не та, якою була раніше. Вона більше не іграшка, не «пташка», не покірна дружина. Вона розуміє, що все її життя поруч із чоловіками – спочатку з батьком, потім із Гельмером – було грою, де їй відводилася роль гарної лялечки. Вона прощала це, бо любила. Але тепер розчарування стало надто сильним. Вона сподівалася на диво – що Гельмер, як люблячий чоловік, візьме її провину на себе. Але цього не сталося. Він любив не її, а саму ідею кохання. Вона віддає йому обручку, звільняючи від будь-яких зобов'язань перед нею. Гельмер вражений, він бачить, що Нора серйозна. Але чи немає бодай найменшого шансу, що вони колись возз'єднаються? Нора відповідає: вона повернеться лише тоді, коли станеться «чудо з чудес» – коли Гельмер зміниться настільки, що їхній союз перетвориться на справжній, рівноправний шлюб [8, с.347]. Але, як вона вже зрозуміла, дива трапляються рідко. Її рішення остаточне. Нора йде.

Таким чином, аналізуючи основні події п'єси «Ляльковий дім» можна стверджувати, що сюжетна структура твору є чітко продуманою й логічно вибудованою. Побудова п'єси у формі трьох дій дозволяє авторові поступово розгортати внутрішньо напружений конфлікт, що охоплює не лише зовнішні події, але й глибокі психологічні зміни головних персонажів. Незважаючи на короткий хронологічний відрізок, протягом якого відбуваються події (кілька днів), у межах драматургії розкривається складна система емоційних і моральних зрушень. «Ляльковий дім» завершується відкритим фіналом, що ставить запитання про долю Нори після її відходу, а також про роль жінки у суспільстві, залишаючи глядачів у роздумах.

РОЗДІЛ II

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД СЦЕНІЧНИМ ОБРАЗОМ

2.1. Характеристика та аналіз Кругстада: психологічний портрет та мотивація

Нільс Кругстад – одна з найсуперечливіших фігур у п'єсі. Його образ багатогранний, адже герой водночас виконує функцію антагоніста та жертви суспільних обставин. Дії цієї особи продиктовані не стільки злими намірами, скільки бажанням вижити та зберегти репутацію в соціальному середовищі, де людські помилки не пробачаються [15, с.81].

Приватний повірений – людина, яка зазнала серйозних життєвих потрясінь. Минуле героя сповнене помилок, які позбавили персонажа поваги в суспільстві, а тепер персонаж прагне виправити ситуацію та повернутися до повноцінного життя. Поведінка персонажа імпульсивна, а рішення продиктовані

як страхом втратити роботу, так і бажанням довести власну значущість. Герой глибоко раціональний, але водночас емоційний, що надає образу багатогранності.

Ключовою рисою характеру героя є вразливість, яку персонаж ховає під образом жорстокого та суворого приватного повіреного. Зовнішня холодність і категоричність у прийнятті рішень є результатом болючого досвіду, який сформував у персонажа прагматичний і навіть цинічний підхід до життя. Варто відзначити, що персонаж є тонким знавцем людської психології. Герой передбачав кожен можливий крок головної героїні, адже сам опинявся в подібних обставинах. І що є найважливішим для персонажа, який нещодавно став вдівцем – герой відмовляє головну героїню від самогубства. Глибоко розуміючи жіночу натуру, персонаж знаходить вагомий аргумент, наголошуючи, як виглядатиме головна героїня після смерті. Проте свого рішення шантажувати героїню Нільс не змінює і вкладає лист з інформацією про те, що Нора підробила підпис батька, у поштову скриню сім'ї головного героя. Назвати персонажа звичайним підлим шантажистом та злодієм було б дуже поверхневим рішенням. Ситуація, у якій герой вдається до таких аморальних речей, потребує глибшого аналізу. Родина для персонажа має величезне значення, тож герой змушений вдатися до шантажу. До останнього герой намагається зберегти таємницю Нори про підробку документів, сподіваючись, що обставини складуться на його користь. Але після отримання звістки про звільнення персонаж робить рішучий і відчайдушний крок – пише листа головному герою.

Ключовою рушійною силою Кругстада є страх втратити будь-які залишки соціального статусу. Герой розуміє, що після звільнення з банку персонаж остаточно стане вигнанцем суспільства. Проте мотивація персонажа не обмежується лише самозбереженням. Герой також прагне довести, що гідний другого шансу, і робить усе можливе, щоб відновити втрачену повагу [15, с.83].

Особливу роль у внутрішньому конфлікті персонажа відіграє ще один персонаж – Кристина фру Лінне, яку герой колись кохав. Поява цієї героїні змушує Нільса переглянути пріоритети, і в певний момент персонаж навіть

готовий відмовитися від помсти, щоб довести свою здатність до змін. Таким чином, мотивація героя трансформується від суто егоїстичних прагнень до спроби знайти гармонію в особистому житті.

Отже, Кругстад у «Ляльковому домі» постає не просто антагоністом, а складною і суперечливою особистістю, чії дії продиктовані не лише негативними рисами, а й болючими життєвими обставинами. Це робить героя важливим елементом драматургічної структури п'єси та відкриває перед актором широкий спектр можливостей для інтерпретації цього образу.

2.2. Образ Кругстада та його взаємовідносини з іншими персонажами

Однією з ключових особливостей п'єси є складна мережа взаємин між персонажами. Вони не лише відображають соціальні норми свого часу, а й допомагають розкрити внутрішню трансформацію кожного героя.

Взаємовідносини Нори Гельмер і Нільса Кругстада. З Кругстадом Нору пов'язує таємниця, яка стає рушійною силою драматичного конфлікту. Їхні стосунки наповнені напругою та страхом, але поступово стає очевидним, що Кругстад – не просто безжалісний антагоніст. Його поведінка пояснюється соціальним відторгненням, і врешті-решт він навіть змінює своє рішення, що вказує на глибшу складність його характеру.

Взаємовідносини Кругстада з Торвальдом Гельмером. На поверхні їхня взаємодія виглядає формальною та професійною – Кругстад є підлеглим, а Торвальд – його керівником у банку. Проте між рядками читається глибший конфлікт – боротьба за місце в суспільстві, за право бути визнаним. Кругстад сприймає Торвальда як втілення буржуазної моралі, яка не дає шансів на спокути та прощення. Торвальд, бачить у Кругстаді загрозу своєму становищу та репутації. Цей конфлікт виявляє ключову соціальну проблему п'єси: безжальне ставлення суспільства до тих, хто оступився [16, с.74]. Відмова Торвальда підтримати Кругстада або бодай вислухати його стає каталізатором подальшого

шантажу. Водночас цей конфлікт демонструє контраст між зовнішньою пристойністю і внутрішньою жорстокістю персонажів.

Особливої уваги заслуговують взаємовідносини Нільса і фру Лінне. Кристіна фру Лінне – колишня кохана Кругстада. Їхні взаємини – це історія втрачених можливостей, але водночас і другий шанс для обох. Колись Кристіна обрала шлюб із заможним чоловіком заради порятунку своєї матері та фінансової стабільності, поїхавши в іншу країну та залишивши Кругстада. Тепер, коли вона овдовіла та опинилася без засобів до існування, вона знову стикається з героєм. У ході розмови Фру Лінне пропонує Нільсу відновити їхні стосунки, оскільки тепер вона готова бути з ним заради справжніх почуттів, а не матеріальної вигоди. Ця лінія додає людяності образу Кругстада та розкриває тему спокути та можливості виправити помилки минулого.

Значення взаємовідносин у п'єсі. Таким чином, взаємодія між персонажами «Лялькового дому» відображає головні соціальні проблеми епохи Ібсена: боротьбу жінки за рівноправність, штучність шлюбного життя, дволикість суспільства, важливість морального вибору[3]. Через ці стосунки автор розкриває трансформацію головної героїні та підводить до ключової ідеї твору: людина має право на власний самостійний шлях, навіть якщо це суперечить усталеним нормам. Взаємовідносини героїв є не просто сюжетною основою, а важливим елементом філософського підтексту п'єси.

2.3. Робота над створенням характеру та характерності.

Робота над створенням сценічного образу потребує глибокого розуміння характеру персонажа, його внутрішніх мотивацій, особливостей поведінки та засобів виразності. У випадку Нільса Кругстада, його характер формується під впливом соціальних, психологічних і моральних чинників. Акторові необхідно не просто передати текстові характеристики персонажа, а й створити цілісну особистість, що викликає емоційний відгук у глядача.

Формування характеру через аналіз тексту. Аналіз тексту п'єси є першим етапом у розробці сценічного образу [8]. Актор має звернути увагу на: манеру мови персонажа: його репліки часто напружені, прямолінійні, наповнені внутрішнім конфліктом. Він говорить лаконічно, але з прихованим підтекстом, що вказує на його соціальне становище та психологічний стан. Взаємодію з іншими персонажами, також є важливою складовою формування характеру образу: Кругстад діалогах з Норою, проявляє загрозливу, але водночас вразливу натуру. У сценах із Фру Лінне навпаки розкривається як людина, що здатна на зміни. Останньою, на мій погляд, важливою деталлю є розбір емоційної динаміки: у різних сценах Нільс коливається між агресією, відчаєм, надією та спробою реабілітуватися. Це дає можливість акторові створити багатогарний образ.

Фізичні особливості та поведінка персонажа. Важливим аспектом створення образу є пластика та невербальна поведінка. Кругстад має виразну пластику, що підкреслює його боротьбу з суспільством. Його рухи можуть бути різкими, але стриманими, а погляд – пильним та обережним. Особливо слід звернути увагу на моменти, коли він змінює свою стратегію: від погроз – до прохання, від впевненості – до відчаю.

Використання голосу та інтонації. Голос є потужним інструментом у створенні сценічного образу. У випадку Кругстада інтонація має відображати психологічні стани. Важливі аспекти роботи з голосом: тембр – глибокий, впевнений, проте з нотками нервовості в моменти емоційного напруження; темп мовлення – у загрозливих сценах він говорить повільно й чітко, у хвилини розпачу – швидше, майже уривчасто; паузи – важливий інструмент, що підсилює драматизм. Кругстад часто зупиняється, обдумуючи наступні слова, що відображає його обережність та хитрість.

Характерність як виразний елемент образу. Характерність дозволяє створити унікальну сценічну інтерпретацію персонажа. Це може проявлятися у дрібних деталях: особлива манера жестикулювати (наприклад, нерве стискання рук або звичка триматись осторонь під час розмови), унікальні

мімімічні реакції (іронічна усмішка, скептичний погляд тощо), специфічний ритм ходи, що відображає його внутрішній стан (невпевненість або, навпаки, рішучість). Все вищезазначене було задіяно у роботі над характерністю в образі, для кожної сцени були підбрані влучні реакції та манера поведінки, яка підходила під стан персонажа у певний період розвитку сюжету.

Таким чином, робота над характером та характерністю Кругстада потребує комплексного підходу, який поєднує текстовий аналіз, фізичну виразність, голосову техніку та індивідуальні особливості героя. Це дозволить створити сценічний образ, що буде не просто правдоподібним, а й емоційно насиченим та переконливим для глядача.

2.4. Надзавдання та наскрізна дія ролі.

Робота над роллю вимагає чіткого розуміння надзавдання персонажа, що є основною рушійною силою його поведінки, а також наскрізної дії, яка визначає послідовність його вчинків протягом вистави. У випадку Нільса Кругстада ці елементи тісно пов'язані з його минулим, соціальним становищем і особистими прагненнями [9, с.118].

Надзавдання полягає в його бажанні повернути собі втрачену репутацію та забезпечити стабільне майбутнє. Він прагне реабілітувати своє ім'я в суспільстві, аби його діти не зазнали того ж осуду, що й він. Його дії продиктовані страхом соціального вигнання та бажанням бути прийнятим у суспільстві, яке колись його відкинуло.

Проте в ході розвитку сюжету його надзавдання змінюється. Якщо спочатку він діє виключно заради самозбереження, використовуючи шантаж як засіб досягнення мети, то після зустрічі з Фру Лінне він починає переосмислювати свої вчинки. Відтак його надзавдання еволюціонує: він починає прагнути не лише соціальної реабілітації, а й особистого щастя та відновлення втрачених стосунків.

Наскрізна дія тісно переплетена з головною метою персонажа і розкривається для глядача поступово. Вона складається з декількох послідовних стадій. На початку п'єси вдівець з кількома дітьми намагається зберегти своє місце в банку – для нього це критично важливо. Саме тому він обирає шантаж як інструмент впливу, оскільки втрата посади означала б для нього соціальне падіння. Він поводить напористо і навіть жорстко, бо бореться за виживання.

Потім історія плавно переходить до зіткнення з Норою та ескалації конфлікту – у цих сценах його дії здаються жорстокими, однак глядач поступово починає бачити в ньому не стільки злочинця, скільки людину, загнану у глухий кут. Його поведінка диктується страхом остаточно втратити повагу суспільства. Перелом у спілкуванні з Кристиною фру Лінне відбувається на початку третьої дії – розмова з жінкою, яку він колись кохав, змушує самотнього чоловіка глибше осмислити власні вчинки. Він уперше замислюється над тим, що може діяти не з примусу, а з особистого морального вибору. Рішучість змінити хід подій – Кругстад вирішує відкликати свій компрометуючий лист. Цей вчинок свідчить про його внутрішнє зростання. Він перестає діяти з позиції страху й переходить до більш усвідомлених рішень, ґрунтуючись на етичних цінностях. Прагнення почати з чистого аркуша – у фіналі Кругстад постає як людина, яка пройшла глибоку трансформацію. Його життєва стратегія, що на початку зводилась до інстинкту самозбереження, тепер змінюється на бажання побудувати нове життя[7, с.208].

Працюючи над надзавданням та наскрізної дії для сценічного втілення ролі, для мене як виконавця цієї ролі було важливо відтворити цей процес змін, оскільки саме він робить образ Кругстада живим і переконливим. Спочатку його рухи можуть бути більш різкими, голос – напруженим, а жестикуляція – стриманою, адже він перебуває в постійному стані самозахисту. Проте ближче до фіналу його пластика може стати більш відкритою, голос – м'якшим, а погляд – менш тривожним. Це підкреслює його шлях від загнаного соціального вигнанця до людини, яка знайшла для себе новий сенс життя. Таким чином, надзавдання та наскрізна дія ролі є ключовими елементами роботи актора, що

дозволяють максимально глибоко розкрити образ Кругстада та зробити його правдоподібним і багатограним.

РОЗДІЛ III

СЦЕНІЧНЕ ВТІЛЕННЯ ОБРАЗУ

3.1. Використання виразних засобів для становлення сценічного образу актора (голосова характеристика, пластична майстерність та темпоритм)

Сценічне втілення образу Нільса Кrogстада вимагає від актора детальної роботи над виразними засобами, що включають пластику, голос та темпоритм. Ці елементи не лише допомагають розкрити характер персонажа, а й забезпечують глибше розуміння його внутрішнього світу [10, с.150].

Пластична виразність персонажа, в даному випадку Кrogстада має відображати його соціальний статус, психологічний стан та емоційні зміни протягом п'єси. На початку він поводить себе стримано, але в напружені моменти його рухи стають більш різкими. Важливими аспектами є постава: трохи згорблена, що підкреслює його соціальне становище як людини, яка постійно змушена захищатися. Особлива увага приділена розробці жестикуляції: жести стримані, але часом нервові (наприклад, схрещування рук, стискання пальців, розтирання скронь у моменти хвилювання). Хода: спочатку невпевнена, але в моменти конфлікту – швидка, з різкими зупинками. Дистанція у взаємодії: у сценах з Норою він може нахилитися ближче, створюючи тиск, але у діалогах із Крістін – стояти на певній відстані, демонструючи розгубленість.

Голос відіграє ключову роль у створенні образу Кrogстада. Він має відображати його внутрішні переживання та соціальне становище. Основні аспекти роботи з голосом: тембр – низький, трохи хрипкий, що підкреслює його життєві труднощі та втому; інтонація – у сценах шантажу – холодна й контрольована, у моменти розпачу – тремтяча, з довшими паузами між словами; гучність – у періоди домінування він говорить тихо, змушуючи слухати кожне слово, тоді як у моменти гніву голос різко підвищується; швидкість мовлення – змінюється залежно від ситуації. Під час конфронтації говорить уривчасто, чітко, а в момент відчаю або роздумів – повільніше.

Темпоритм відіграє значну роль у передачі внутрішнього стану Кrogстада. Початковий темпоритм його сцен – розмірений, навіть дещо уповільнений, що свідчить про стриманість, розрахунок і прагнення повністю контролювати ситуацію. Цей темп створює відчуття напруги та очікування: Кrogстад не поспішає, але його мовчання, паузи й погляди наповнені змістом. У сценах конфлікту, зокрема під час шантажу Нори, темп його мовлення та рухів

пришвидшується, ритм стає уривчастим, імпульсивним. Це відображає внутрішній емоційний вибух, страх втрати контролю, а також тиск на іншу сторону. Зміна темпу й ритму тут відіграє ключову функцію – вона розкриває емоційне загострення, коли Кругстад з холодного спостерігача перетворюється на людину, охоплену тривогою й напругою. Темп – як швидкість внутрішньої дії – у Кругстада чітко залежить від психологічного стану: чим більше він тривожиться або опиняється в ситуації морального вибору, тим більше темп прискорюється. Натомість ритм – повторюваність, впорядкованість дій – зберігає внутрішню структурованість його поведінки навіть у напружених моментах, що підкреслює складність і суперечливість персонажа. У фінальних сценах із фру Лінне темпоритм знову змінюється. Він набуває більш плавного, спокійного, виваженого звучання. Темп сповільнюється, мова стає м'якішою, рухи – менш різкими. Це свідчить про внутрішнє заспокоєння героя, прийняття нового шляху, повернення до справжніх цінностей. Темпоритм у цих сценах передає зміни у світогляді Кругстада: він більше не діє з позиції страху, а обирає шлях людяності й щирості.

Отже, пластика, голос і темпоритм є важливим виразним засобом актора у створенні образу Кругстада. Їхнє точне використання дозволяє розкрити багатогранність персонажа та підкреслити його внутрішній конфлікт, розвиток та емоційний стан протягом усього сценічного дійства.

3.2. Костюм, реквізит і грим як допоміжні елементи характеристики героя

Важливим є підбір зовнішнього образу персонажу, стилю його одягу, форми та кольору зачіски, і необхідного ескізу гриму. Цю виставу ставили на підмостках різних театрів не одну сотню разів, але окремі режисери та актори по своєму бачать образ антагоніста з людським обличчям, у кожного з них він унікальний та неповторний, хоча, звичайно, є і спільні риси. У цьому і полягає складність роботи над образом персонажа Нільса.

При прочитанні п'єси, важливо звертати увагу саме на описові фрагменти тексту, як на основу для подальшого втілення власного зовнішнього образу. Майже з перших сторінок нам представляється інформація що він одноліток головного героя п'єси Торвальда Гельмера, якому приблизно 40 років, відповідно можна зробити висновок, що виконавцеві ролі Кrogстада необхідно наносити елементи вікового гриму. Заробляє на життя Нільс працюючи приватним повіреним, розглядаючи цивільні справи та захищаючи людей у кримінальних справах, раніше ж він працював у банку разом з Торвальдом. Відповідно до цього можна зробити певні висновки щодо того, як персонаж одягається, якому стилю одягу віддає перевагу, бо люди, пов'язані з банківською справою зазвичай стримані, розважливі, одягаються акуратно, а їх вибір припадає на класичний стиль, адже їх праця вимагає особливої уважності в математичних обчисленнях.

З тексту п'єси можна більше дізнатися про образ із висловлювань інших дійових осіб п'єси, які дають характеристику про персонажа. У випадку із Кrogстадом є висловлювання про нього доктора Ранка: «Про приватного повіреного Кrogстада, людину, про яку ви нічого не знаєте. У нього підгнило саме коріння характеру, добродійко. Але й він твердить як щось непорушне, що і йому треба жити» [8, с.86]. Також, про нього говорить Торвальд Гельмер: «...але Кrogstad не пішов шляхом покаєння. Він викрутився всілякими правдами і неправдами, і це, власне, згубило його морально. А цей Кrogstad усі роки отруював своїх дітей брехнею і лицемірством, ось чому я й називаю його морально зіпсованим» [8, с.94]. Такі вчинки знаходять свої відображення не тільки в моральному стані, його пластичній поведінці на сцені, а й у костюмі, зачісці та гримі, який буде відображати та підкреслювати хвилювання персонажа.

Почнемо з основного елементу, що створює зовнішній образ героя, а саме костюму та аксесуарів. Для більш точного підбору стилю одягу персонажа, слід знову звернутися до оригінального тексту п'єси, в якій описані місце та час в якій відбуваються події. В нашому випадку місце знаходження персонажів –

невеличке місто в Норвегії, а події відбуваються в кінці XIX ст. Дослідивши цей період в історії можна дізнатися, що чоловіки як правило носили збільшенні в довжині порівняно з минулими епохами пальто, типовими ставали прямі штани вільного крою із заправленими складками спереду і ззаду. В той самий час затвердився класичний чоловічий костюм-трійка, що складається зі штанів, жилета й піджака. Колірну гаму одягу підбирали залежно від часу доби: темний (найчастіше синій) для вечора, світлий – для денних виходів. Важливим аксесуаром кожного поважного чоловіка у XIX ст. була легка елегантна тростина.

Одним із цікавих референсів зовнішнього вигляду персонажа Кругстада представлено в ілюстрації книги шотландського письменника та перекладача Вільяма Арчера [Додаток 4], який був першим хто переклав твір Генріка Ібсена на англійську мову у 1889 р., тобто через 10 років після написання оригінального твору. У своїй книжці він використав фотографії акторів Лондонського театру Новелті під час прем'єри цієї п'єси у 1889р. Роль Кругстада виконав англійський актор Ройс Карлтон, який був одягнений у класичний чорний костюм-трійку з білою сорочкою під жилетку.

Наступний елемент, який є обов'язковим у формуванні сценічного образу, це зачіска. Звернувшись до відкритих джерел в мережі інтернет можна дізнатись, що наприкінці XIX ст. (в епоху, коли була написана п'єса) чоловічі зачіски, як і костюми здебільшого були консервативними і формальними, серед яких найпоширенішими варіантами були бокс – це коротка зачіска, за якого волосся на маківці голови і боках підстрижене коротко, а на потилиці залишене більшої довжини; комбінована зачіска – багато чоловіків віддавали перевагу змішаному стилю, який містив у собі елементи різних зачісок (наприклад, коротко стрижені бічні сторони з довшим верхнім волоссям, укладеним назад або вбік). Якщо казати про Кругстада, то його зачіска, найімовірніше, відповідала його соціальному статусу і темпераменту. Цього героя було зображено як людину із суворими поглядами і цілями, тому його зачіска, відповідно, була

консервативною і акуратною на зразок зачіски «бокс» або іншого формального стилю того часу.

Останній, фінальний етап втілення сценічного образу без якого майже неможливо обійтись, який робить перевтілення в персонажа повноцінним – це грим. Вивчивши референси які було взято на перегляд для аналізу сценічного образу Нільса Кrogстада, можна побачити, що режисери зазвичай підбирають виконавців ролі згідно з віком описаного в п'єсі, тобто близько 35-40 років. Звісно, враховуючи ці обставини віковий грим у розглянутих референсах не застосовувався, хіба що було додавання в окремих випадках сивини на волоссі та бороді за наявності останньої [17, Додаток 5]. Також було додавання постижерних виробів, а саме бакенбардів, вус та бороди.

Однак, у даній дипломній виставі було вирішено осучаснити стиль персонажу за допомогою плаща з високим коміром, сірою сорочкою та краваткою червоного кольору з білими вставками. Доповненням цього слугує синя тека, в якій Кrogстад зберігає свої документи. А от від окулярів та трості було вирішено відмовитися внаслідок власних особливостей зовнішності через які аксесуари, які були застосовані в інших референсах виглядають не доречно. В сценічному втіленні образу було вирішено залишити власну зачіску з її природним кольором виконавця ролі тобто темно-каштановий відтінок. Щодо гриму було обрано змінити тон обличчя на світліший, що додасть хворобливості зовнішньому вигляду. Зумовлено цей вибір тим, що персонаж належить до норвезької нації, до того ж він переживає багато емоційно важких моментів, що зовнішньо відображається у втомі на обличчі. Наносяться акценти зі схеми вікового гриму, виділяючи темним тоном западини ока, підводячи вилиці, скроні й підкреслюючи зморшки у певних ділянках, а саме у зонах міжбрів'я та носогубних складок. На волосся та брови додається легка сивина. За відсутності рослинності на обличчі можна додати щетину [Додаток 3].

Таким чином, зовнішня робота над образом стала завершальним етапом у процесі створення повноцінного сценічного втілення персонажа. Вдало підібрані

елементи костюму, реквізиту та гриму не лише підкреслили соціальний статус і психологічний стан Кругстада, а й гармонійно доповнили його внутрішню дію, темпоритм і характерність. Зовнішній вигляд героя став важливим інструментом у передачі його трансформації – від зневіри та напруги до внутрішнього прозріння й людяності. Завдяки синтезу внутрішньої та зовнішньої роботи образ Кругстада набув сценічної цілісності й переконливої життєвості.

ВИСНОВКИ

У процесі роботи над творчим проєктом, що присвячений сценічному втіленню образу Нільса Кrogстада, була продемонстрована його багатогранність, драматична глибина та актуальність у сучасному театральному мистецтві. У процесі роботи було проведено комплексний аналіз п'єси «Ляльковий дім», визначено ключові мотиви персонажа, його внутрішні конфлікти та їх відображення у сценічному просторі. Було здійснено глибокий аналіз життєвого та творчого шляху Г. Ібсена. Виявлено, що драматург постійно звертався до теми морального вибору, соціальної нерівності, кризи ідентичності та внутрішнього конфлікту людини в межах суспільних очікувань. Саме ці мотиви визначили естетику Норвезького драматурга як засновника нової європейської психологічної драми. Відповідно, це дозволило глибше зрозуміти драматургічну структуру «Лялькового дому» та її персонажів, зокрема Кrogстада.

У центрі дослідження постає образ Кrogстада як людини, що прагне відновити власну гідність та соціальний статус. Це перегукується із сучасними реаліями, коли люди, опинившись на межі суспільного відторгнення, змушені боротися за своє місце. Аналіз сценічного втілення героя дозволив визначити важливі компоненти акторської майстерності: пластичне рішення образу, використання голосу та темпоритму, що створює загальну емоційну динаміку ролі. Його рухи, жести, міміка, тембр голосу та паузи несуть значне смислове навантаження, підкреслюючи ключові зміни персонажа. Виявлено низку принципових висновків і положень, що узагальнюють отримані результати. Також було виявлено, що образ Нільса Кrogстада є не просто антагоністом стосовно головної героїні, а багатогранною, драматично виправданою фігурою.

У ході дослідження з'ясовано, що цей персонаж проходить глибоку внутрішню трансформацію – від соціально знехтуваного чоловіка, який діє через страх і відчай, до людини, що знаходить у собі здатність до переосмислення та гідності. Дослідження також засвідчило, що надзавдання Кrogстада змінюється протягом вистави: від боротьби за виживання та страху перед вигнанням до усвідомлення можливості нового життя через стосунки з фру Лінне. Його наскрізна дія відображає цей шлях змін, що є ключовим у сценічному прочитанні

ролі. Таким чином, робота над образом включала глибокий аналіз подій, конфліктів та ідей п'єси, визначення жанрових особливостей, пошук характеру ролі, характерності, пристосувань тощо. Протягом створення дипломної вистави у повній мірі було досліджено, осмислено та практично реалізовано сценічний образ складного, неоднозначного персонажа класичної драматургії через методику сучасного акторського аналізу.

Це дозволило сформулювати рекомендації щодо ефективного сценічного перевтілення у персонажа. Окремо проаналізовано стосунки Кrogстада з іншими персонажами п'єси – Норою, Торвальдом Гельмером і Кристиною фру Лінне. Виявлено, що саме через конфлікти та зіткнення з іншими героями проявляється істинна глибина образу Кrogстада. У взаєминах із Норою розкривається його прагнення захистити власну гідність; у конфлікті з Торвальдом – боротьба за соціальну справедливість; у діалогах із Фру Лінне – його здатність до емпатії, каяття та моральне оновлення. Отже, персонаж Кrogстада не можна трактувати спрощено – він уособлює цілий пласт соціальних проблем і глибоких психологічних механізмів. Визначено послідовність внутрішньої та зовнішньої побудови образу: від аналізу драматургічної функції героя – до пошуку інтонаційного малюнка, темпоритму, пластичної виразності, і сценічних реакцій. Запропоновано конкретні способи роботи над характерністю: емоційне забарвлення, акценти в мові, психологічне підґрунтя рухів. Усі ці інструменти дозволили сформулювати цілісний, переконливий сценічний образ. Також важливим результатом стало практичне втілення акторського задуму під час роботи над дипломною виставою. Етапи підготовки, репетиційний процес, аналіз сценічного середовища та партнерської взаємодії стали частинами процесу створення завершеного сценічного втілення образу.

У процесі постановки було реалізовано всі запропоновані теоретичні положення, що підтвердило їх ефективність і відповідність реальним умовам акторської практики. Таким чином, у процесі дослідження: виявлено соціальні, психологічні та моральні основи образу Нільса Кrogстада; проаналізовано драматургічну побудову п'єси як підґрунтя для сценічного аналізу;

запропоновано методичну модель акторської роботи над складним персонажем; проведено практичну реалізацію сценічного образу на основі набутих аналітичних знань; підтверджено ефективність методів системного акторського аналізу в роботі над класичним матеріалом. Можна стверджувати, що Нільс Кругстад – складний, багатогранний персонаж, який потребує глибокого психологічного аналізу та точного акторського втілення. Його сценічна інтерпретація відкриває широкі можливості для творчого пошуку і дозволяє глядачеві замислитися над важливими моральними та соціальними питаннями, що залишаються актуальними і в сучасному світі. Робота має завершений і практично спрямований характер, містить нові підходи до аналізу та втілення класичного драматургічного персонажа. Її висновки можуть бути корисними не лише в академічному середовищі, але й у практичній роботі театрів, курсах акторської майстерності, репетиційних студіях та професійній підготовці молодих акторів. Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що результати виконаної роботи засвідчують досягнення поставленої мети та відповідно завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барба, Е. Папір і попіл: словник театру антропології / Е. Барба ; пер. з італ. – Київ : ArtHuss, 2020. С. 214.
2. Беньямін В. Мистецький твір у добу своєї технічної відтворюваності / Пер. із нім. Ю. Рибачук, Н. Лозинська./ Вибране. Львів: Літопис, 2002. С. 97.
3. Генрік Ібсен біографія. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio-zl/printit.php?tid=4300> (дата звернення: 18.05.2025).
4. Гладишев В. В. Дві долі: Нора Гельмер і Кристина Лінне //Зарубіжна література в школах України. – 2011. – № 1. С. 11-14.
5. Давиденко Г. Й. Історія зарубіжної літератури ХХ століття. – К.: Центр учбової літератури, 2007. С. 502.
6. Зарубіжна література ХІХ століття / Стендаль [та ін.] ; укл. О. В. Пронкевич. – 2-ге вид. – К. : Педагогічна преса, 2000. С. 510.
7. Зубавіна, І. Т. Сценічний образ: теорія та практика / І. Т. Зубавіна. – Одеса : Маяк, 2020. С. 208.
8. Ібсен Г. Ляльковий дім: п'єси. Харків: Фоліо, 2011. 349 с.
9. Кондратова Д., Руденький В. Класична драма в новій інтерпретації: сучасні підходи до постановки п'єси Г. Ібсена «Ляльковий дім» // Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття : матеріали міжнар. наук. конф. молодих учених (17–18 квітня 2025 р.). У 2 ч. Ч. 2 / За ред. Н. Рябухи та ін. Харків : ХДАК, 2025. С. 116–119.
10. Поетологічні пам'ятки Сходу: образ, стиль, жанр / відп. ред. Н.Р. Лідова, 2010. С. 149–152.
11. Пронкевич О. В. Зарубіжна література ХІХ століття. – К.: Педагогічна преса, 2001. С. 447.
12. Усі зарубіжні письменники. Літературно-художній огляд. Перелік основних творів. Література для додаткового користування / Ганс Хрістіан

- Андерсен [та ін.] ; за заг. ред. О. Д. Міхільова; укл. Ю. А. Ващенко [та ін.].
– Харків: Торсінг плюс, 2009. С. 383.
- 13.Філософія театру / Лесь Курбас ; упорядн. М. Лабінський ; післямови М. Москаленко, Д. Лабінська ; редактор М. Москаленко. – Харків-Київ : Видавець Олександр Савчук ; Видавництво «Основи», 2022. С. 158.
 - 14.Фішер-Ліхте, Е. Театральність як естетична категорія / Е. Фішер-Ліхте ; пер. з нім. – Київ : Критика, 2018. С. 204.
 - 15.Фока М. В. Психологізм «нової драми» Г. Ібсена «Ляльковий дім» та В. Винниченка «Брехня»: порівняльний зріз // Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2023. Випуск 1 (204). С. 77–84.
 - 16.Archer W., Ibsen H. Doll's house. Independently Published, 2018. С. 74.
 17. Casa de Bonecas – Ibsen (A Doll's House, 1992) Legendado PT-Br. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZJDnHQT2BDk> (дата звернення: 25.03.2025).
 - 18.Heiberg H. Ibsen: a portrait of the artist.: translated by joan tate. Coral Gables, Fla : University of Miami Press, 1972. 313 p.

ДОДАТКИ

1. Афіша до дипломної вистави студентів 4 курсу групи Б, майстер курсу Мізяк Віталій Дмитрович.



2. Сценічне втілення персонажа Нільса Крогстада у дипломній виставі 4 курсу групи Б.



3. Фотографії акторів Лондонського театру Новелті під час прем'єри п'єси Г. Ібсена «Ляльковий дім» у 1889р. Роль Крогстада виконав англійський актор Ройс Карлтон.



4. Фотографія актора Девіда Калдера під час виконання ролі Нільса Крогстада у телевиставі Casa de Bonecas – Ibsen (A Doll's House, 1992) Legendado PT-Br. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ZJDnHQT2BDk> (дата звернення: 25.03.2025).



5. Посилання на дипомну відео-виставу за п'єсою Генріка Ібсена «Ляльковий дім»: <https://youtu.be/JVCOR9buR8A>

